

Nr 378

Av herr Blomkvist m. fl., om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län.

(Lika lydande med motion nr 311 i Första kammaren)

Direkta samhälleliga insatser inom näringslivet är förhållandevis få. I en samordnad näringspolitik krävs enligt vår uppfattning fler sådana, särskilt då genom mer eller mindre direkta engagemang från statens sida. Insatser av sådant slag hälsas med tillfredsställelse av det svenska folkets majoritet.

I allt större utsträckning gör sig krav gällande, att föränderlighetens samhälle, som präglas av en fortgående teknisk och ekonomisk utveckling, fordrar ökade samhälleliga insatser inte bara på det sociala området utan också inom näringslivet. Den tekniska utvecklingen, de vidgade marknaderna, snabbare och mer svårbedömda kastningar i efterfrågan leder, har det framhållits i LO:s strukturutredning »Samordnad näringspolitik», till allt större krav på kapitalinsatser samtidigt som projekten blir långsiktiga, framtidsbedömningen osäkrare och riskerna i motsvarande mån mer obestämbara. Ett ökat statligt engagemang och risktagande i fråga om den industriella företagsamheten kommer sålunda att krävas.

Men också andra skäl för samhälleligt engagemang gör sig gällande inom näringslivet. Bortsett från sociala skäl finns sådana skäl som bristande effektivitet och strukturrationalisering, orationellt utnyttjande av resurserna, otillräcklig konkurrens, orationella produktions- och distributionsmetoder och därav föranledda höga kostnader och priser. Väsentligt är, som också framhållits i LO-utredningen, att samhällets engagemang inte får leda till en långsiktig subventionering av en oräntabel ekonomisk verksamhet. I den mån sociala eller andra inte företagsekonomiska motiv gör sig gällande bör kostnaderna för sådan verksamhet skiljas ut från resultatet av den rent affärsekonomiska sidan.

Vi har med detta velat erinra om några av de principiella synpunkter som bör ligga i botten, när ställning skall tas till en utbyggd samhällelig företagsamhet. Oavsett vilken uppfattning man kan ha om hur detta skall utformas, finns det enligt vår bedömning så starka intressen och önskemål för att staten i ökad omfattning inom skilda regioner skall göra aktiva insatser på näringslivets olika områden, att detta bör än mer markeras än vad som hittills skett. Med tillfredsställelse bör därför hälsas de initiativ som tagits,

när det gäller statens förvärv av Svenska Durox, som kan komma att medföra en bättre utveckling inom byggnadsbranschen.

Det är även att hoppas, att den pågående statliga utredningen om byggnadsbranschens industrialisering skall komma med förslag som ger ökat samhälleligt inflytande på den delen av näringslivet. Stora förhoppningar har även knutits till handelsministerns uttalande i proposition nr 168 år 1965, att han har för avsikt att successivt lägga fram förslag i syfte att staten som företagare skall kunna mera aktivt än hittills medverka till byggnadsämnesproduktionens och byggnadsverksamhetens rationalisering. Efter vad vi ovan anfört bör förslag av liknande innebörd kunna framläggas i större omfattning än vad som hittills varit möjligt. Vi vill därför aktualisera ytterligare utredningar och vill då som exempel härpå anföra och föreslå följande.

I den återopade propositionen 168 om förvärvet av Svenska Durox, som syftar till att stabilisera och förstärka den statliga verksamheten på byggnadsmaterialområdet, har bl. a. anförts, att undersökningar pågår rörande förutsättningar för framställning av andra produkter än uran vid uranverket i Ranstad vid Billingen. Förutsättningarna för sådan produktion sägs bl. a. kunna komma att avse byggnadsmaterial. Skulle dessa undersökningar leda till positivt resultat kan det, hette det vidare i propositionen, visa sig ändamålsenligt att samordna den del av driften i Ranstadsverket, som avser byggnadsmaterial, med verksamheten inom skifferoljebolaget och till detta företag knutna företag, d. v. s. bl. a. Durox-koncernen med Skövde gasbetong AB och AB Svenska stenhus.

Betydelsefulla lokaliseringsfaktorer inom byggnadsindustrien är som bekant närhet till råvaror och goda kommunikationer till avsättningsområdena. Bearbetning av skogsprodukter, kalksten, diabas och lera för framställning av byggnadsmaterial är ju i hög grad beroende av närheten till råvarorna eller eljest till halvfabrikat. Med hänsyn till dessa lokaliseringsfaktorer torde Skaraborgs län och västra Sverige i övrigt väl lämpa sig för samhällelig företagsamhet inom byggnadsindustrien. Härtill kommer tillgång på arbetskraft och närheten till avsättningsområden. Ökad tillgång på arbetskraft torde bl. a. kunna motses i takt med en förbättrad, fortgående strukturrationalisering inom jordbruket. Här berörda företag även som andra i sagda proposition nämnda statliga företag ligger i en god geografisk position i förhållande till de expanderande regionerna i mellersta och södra Sverige, i synnerhet »mellanpositionen» i förhållande till Mälardalen och göteborgs-regionen.

Det synes oss sålunda lämpligt, att pågående utredningar genom handels- och inrikesdepartementens försorg om statliga insatser inom byggnadsindustrien också skall omfatta eller kompletteras med utredning om förvärv eller uppförande av ytterligare industrier inom byggnadsbranschen i nära anslutning till Ranstadsverken och Duroxföretagen.

Vi önskar i anslutning till detta förslag om ökad statlig företagsamhet inom byggnadsindustrien peka på ett annat område inom näringslivet, där nyss berörda lokaliseringsfaktorer också borde kunna beaktas inom över huvud större samhällseliga insatser i en samordnad näringspolitik. Det är här fråga om den del av näringslivet som utgörs av jordbruket och livsmedelsindustrien, som är avhängiga av varandra. Vi anser, att det är hög tid att samhället gör direkta insatser på detta område.

Den fortgående jordbruksrationaliseringen bör påskyndas och främjas genom att större brukningsenheter tillskapas för specialodlingar, för vilkas produkter bör finnas erforderlig upptagnings- och förädlingsindustri. Utredningar härom torde pågå på olika håll. Dessa syftar bl. a. till att kartlägga vilka slag av odlingar som kan passa inom respektive brukningsområden. Viktigt är härvid att dessa kan differentieras för att arbetskraften skall kunna sysselsättas i största möjliga utsträckning under större delen av odlingsssäsongen. Man torde härvid komma in på frågan om anläggningar av konserv- och kylindustrier samt olika bearbetningsindustrier. Det kan nämnas, att en utredning inom området sker genom näringsrådet i Skaraborgs län, varvid förbindelse inletts med privata företag och institutet för konserveringsforskning m. fl.

Vi anser, att även om goda rationaliseringsinsatser sker genom jordbrukets egna produktionskooperativa företag, är det med hänsyn till det allmänna samhällsintresset av vikt, att samhället nu aktivt engagerar sig inom jordbruks- och livsmedelsindustrien. En på jordbruket baserad förädlingsindustri bör sålunda utvecklas genom samhällets försorg i de områden av vårt land, där jordbruket spelar en viktig roll i näringslivet. Som exempel härpå kan nämnas Skaraborgs län, där 23 procent av de förvärvsarbetande är sysselsatta inom lantbruket. Andra län med liknande sysselsättningsgrad är Kronobergs (21), Gotlands (33), Kristianstads (22), Malmöhus (35) och Hallands (22) län. Dessa faktorer liksom den geografiska positionen i förhållande till konsumenter och kommunikationerna torde markera, att det finns goda lokaliseringpolitiska grunder för en utredning om statliga förädlings- och/eller bearbetningsindustrier. Motiven för direkta statliga engagemang av detta slag är inte bara att åstadkomma en bättre konkurrens, som efterlyses av majoriteten av konsumenter och löntagare, utan också att medverka till ett bättre utnyttjande av resurserna samt att främja rationaliseringen inom jordbruket. Härtill kommer också möjligheten att tillvarata arbetskraften i takt med att denna friställs från det direkta lantbruksarbetet.

Vi anser, att utvecklingen inom livsmedelsområdet bör tilldra sig speciellt intresse med hänsyn till dess allmänna betydelse. Det bör vara en lämplig åtgärd att nu utreda förutsättningarna för statliga etableringar även inom förädlings- och/eller bearbetningsindustrien för vegetabilisk och/eller animalisk produktion.

En första utredning härom bör kunna tillkomma i anslutning till den som för närvarande är på gång genom näringsrådet i Skaraborgs län. Länet, som har 10 procent av landets åkerareal, torde för närvarande ha cirka 2 000 jordbrukare i yrkesverksamma åldrar, sysselsatta på »icke bärkraftiga jordbruk», d. v. s. jordbruk, vilka ger en avkastning motsvarande 20 ha åkermark. Av allt att döma måste detta innebära en fortsatt övergång av arbetskraft till annan verksamhet. Vissa landskommuner, särskilt i sydvästra delen, den s. k. Varaslätten, har kommuner, där antalet sysselsatta inom jordbruket är över 50 procent. Den principiella betydelse som vi lägger på statlig företagsamhet inom näringslivet och då även inom livsmedelssidan motiverar inte bara en utredning om nämnd industri i Skaraborgs län, som vi närmast har kännedom om och i vilket finns en utbredd opinion för samhälleliga insatser på området, utan självfallet bör av oss framförda önskemål om utredningar på området även i övrigt göras förutställningslösa.

Med stöd av vad som ovan anförts föreslås,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa dels om utredning angående en snar utbyggnad av den statliga verksamheten inom byggnadsindustrien i anslutning till AB Durox anläggningar i Skaraborgs län,

dels ock om utredning angående förläggning av en statlig förädlingsindustri av jordbruksprodukter till Vararegionen i nämnda län.

Stockholm den 25 januari 1966

Arne Blomkvist

Nils Odhe

Lisa Johansson

Nr 379

Av herr Bohman m. fl., angående den ekonomiska politiken.

(Lika lydande med motion nr 310 i Första kammaren)

Stockholm den 26 januari 1966

Gösta Bohman

Tage Magnusson

Rolf Eliasson

Hans Nordgren

Carl Eric Hedin

Bo Turesson

Astrid Kristensson

Karin Wetterström